

Kişilik Özelliklerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Davranışını Yordama Etkisi

The Predictive Effect of Personality Traits on Moral Disengagement in Sports

¹Yasin ALTIN

ORCID No: 0000-0002-5854-8007

²Sena ALTIN

ORCID No: 0000-0002-4254-0326

¹Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi²Kayseri Üniversitesi, Pınarbaşı Meslek Yüksekokulu

Yazışma Adresi

Corresponding Address:

Arş. Gör. Yasin ALTIN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

E-posta: yasinaltin@cumhuriyet.edu.tr

Geliş Tarihi (Received): 19.03.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 07.11.2022

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, beş faktör kişilik özelliklerinin sporda ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisinin incelenmesidir. Araştırma grubu, Kayseri ve Sivas ilinde bulunan, spor yapmış ve aktif olarak spor yapan, 178'i kadın 244'ü erkek olmak üzere 18 yaş ve üzeri, 422 bireyden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği, beş faktör kişilik ölçeği uygulanmıştır. Verilerin analizinde R (4.1.3) programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde betimsel istatistikler, regresyon analizine yönelik varsayımsal incelemeler, basit ve çoklu doğrusal regresyon analizleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre kişilik özellikleri ile ahlaktan uzaklaşma davranışı ilişkilidir. Beş faktör kişiliğin özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarının ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisi anlamlı bulunmuştur (Özdenetimlilik ve Uyumluluk için $p<0.05$). Ek olarak bu iki kişilik boyutunun etkileşim etkisi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Özdenetimlilik*Uyumluluk için $p<0.05$). Sonuç olarak beş faktör kişiliğin bazı temel boyutları ahlaki davranışın yordayıcısıdır. İleride yapılacak araştırmalarda ahlaktan uzaklaşma davranışını yordayan temel kişilik boyutlarının ayrıntılı olarak ele alınması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ahlak dışı davranış, Beş faktör kişilik, Spor ahlakı, Sporcu davranışı*

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the predictive effect of personality traits on moral disengagement in sports. The research group consists of 422 individuals aged 18 and over, 178 of whom are females and 244 males, from Kayseri and Sivas provinces, who have done sports in the past and are actively engaged in sports. As a data collection tool in the study, personal information form, moral disengagement in sports scale, and five-factor personality scale were applied to the athletes. R (4.1.3) program was used to analyse the data. Descriptive statistics, Pearson correlation, and simple and multiple linear regression analysis were used to evaluate the data. According to the findings, it was found that personality traits are correlated to moral disengagement in sports. The effect of the dimensions of conscientiousness and agreeableness on moral disengagement in sport was statistically significant ($p<0.05$ for Conscientiousness and Agreeableness) In addition, the interaction effect of these two dimensions was also statistically significant ($p<0.05$ for Conscientiousness*Agreeableness). Consequently, personality characteristics are predictors of moral disengagement in sports. It is suggested that personality dimensions that predict moral disengagement should be discussed in detail in future studies.

Keywords: *Immoral behavior, Five factor personality, Sport ethics, Athlete behavior*

GİRİŞ

Spor ortamı ahlaki açıdan olumlu ya da olumsuz birçok davranışı içinde barındırır. Olumlu davranışların sergilenmesi arzu edilen durum olsa da gerekli zemin oluştuğunda aksi yönde davranışlar da sergilenir. Sporda başarı elde etmenin aşırı kıymetlenmesiyle her şeye rağmen kazanma anlayışının ön plana çıkması istenmeyen davranışlar için zemin hazırlayan tetikleyici unsurdur. Bu anlayışın ortaya çıkmasıyla başlayan süreç, temel ahlaki tutum ve davranışların sporda önemini yitirmesine neden olmuştur (Yıldırım, 2005). Gelineen noktada sporda ahlaki olmayan davranışların sıklığı artmıştır. Söz konusu davranışlar muhtemel olarak yalan söyleme, rakibi korkutma ya da yaralama ve hakemi aldatmaya yönelik, kısaca başkaları için olumsuz sonuçları olan, ahlak dışı davranışlar şeklinde ortaya çıkar (Kavussanu, 2008). Sporcuları bu davranışları sergilemeye iten birçok etken bulunmaktadır. Antrenör, seyirci, yönetici ya da sporun içinde yer alan diğer etkenler sporcuları ahlak dışı davranışları sergilemeye itebilir (Yücel ve diğ., 2015). Bazı araştırmalar sporcunun kabul edilmeyen bu tarz davranışlarda bulunması için yukarıda bahsedilen çevresel etkenler tarafından başarı elde etmek için baskıya maruz kaldığını ortaya koymuştur (Boardley ve Kavussanu, 2007; Sukys ve Jansoniene, 2012). Bu etkenler ahlaki olmayan davranışların ortaya çıkmasında rol oynar fakat davranış sporcu tarafından sergilendiği için sporcunun sahip olduğu bireysel özellikler önemli bir etkidir (Rutten ve diğ., 2007). Görgüt ve Tuncel'in (2017) ifade ettiği gibi bireysel karar verme süreci devreye girdiğinde bireyin sahip olduğu özellikler bu tip davranışlara yol açabilir. Dolayısıyla bireyin ahlaki olmayan davranışları ile sahip olduğu bireysel özellikler yakından ilişkili görünmektedir.

İnsanlar ahlaki olmayan davranışları sergilerken vicdanlarını rahatlatmak ve suçluluk duygusunu bastırmak ister. Bu nedenle olumsuz davranışları bir dizi mekanizma kullanarak yeniden düzenler. Bandura'ya (1991) göre insanlar ahlaki olmayan davranışları sergilerken sekiz farklı ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını kullanmaktadır. Bu mekanizma ile davranış bilişsel olarak yeniden yapılandırılır, bireyin eylem gücü azaltılır veya sonuç önemsizleştirilir. Böylece birey davranışı sergilemek için vicdanını rahatlatmış ve suçluluk duygusunu bastırmış olur. Sporcuların da olumsuz davranışları sergilerken bu mekanizmaya başvurduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Boardley ve Kavussanu'nun (2007) ve Kavussanu ve Boardley'in (2009) ortaya koyduğu bulgular, bu mekanizmanın sporda sergilenen olumsuz davranışlarla pozitif yönlü ve olumlu davranışlarla negatif yönlü ilişkili olduğu yönündedir. Stranger ve diğerleri de (2013) sporcuların anti-sosyal davranışları haklı çıkarmada ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarına başvurduklarından söz etmektedirler. Ahlak dışı davranışları sergilerken başvuru bu mekanizma bireyin kişilik özellikleri ile de ilişkili olabilir. Çünkü insanlar tarafından sergilenen davranış biçimleri ve onların sahip oldukları psikolojik özelliklerin en önemli belirleyicilerinden biri kişiliktir (Şener, 2018).

Kişilik psikologlar tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Spor ve egzersiz araştırmalarında kişiliği incelemenin başlıca yolları psikodinamik, özellik, durum, etkileşimsel ve fenomenolojik yaklaşımlar olarak adlandırılmıştır (Weinberg ve Gould, 2015). Mevcut araştırmada kişilik ayırıcı özellik yaklaşımına dayalı olarak geliştirilen beş faktör kişilik modeliyle değerlendirilmiştir. Bu modelde kişiliğin beş temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar; dışadönüklük, nevrotilik, deneyime açıklık, uyumluluk/yumuşak başlılık ve öz-disiplin/sorumluluktur. Her birey kişilik bakımından biricik olsa da sahip olunan özellikler bu boyutlar altında kümelenir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2015). Duygu, düşünce ve davranıştaki yatınlıklar kişiliğin temel boyutları ve bu boyutların altında yatan özelliklerle ilişkilidir (Wilson ve Dishman, 2015). Kişinin sergilediği olumlu ya da olumsuz davranışlar belirli boyutlar altında kümelenen kişilik özellikleriyle ilişkili olabilir (Yıldız ve diğ., 2018). Bireylerin ahlak dışı davranışları sergilerken kullandıkları ahlaktan uzaklaşma mekanizmasının kişiliğin bu temel boyutları ile ilişkili olması muhtemeldir.

Spor ahlakına dair anlayışı geliştirmek için ahlak dışı davranışlar sergilenirken kullanılan bu mekanizmayla ilişkili özellikleri anlamak önemlidir. Alanyazında ahlaktan uzaklaşma mekanizması ile ahlaki değerler (Sukys ve Jansoniene, 2012), empati ve psikopatlık (Stanger ve diğ., 2012), hile yapmanın gerekçelendirilmesi (Sukys, 2013), suçluluk duygusu (Stanger ve diğ., 2013), sportmenlik (Çavdar, 2019), güdusel iklim ve karar verme stilleri (Türksoy Işım ve diğ., 2019), hedef bağlılığı (Yıldız, 2019), zihinsel dayanıklılık (Eroğlu ve diğ., 2020) gibi özelliklerin ilişkisi incelenmiştir. Ahlaktan uzaklaşma kişiliğin temel boyutlarını ele alan özelliklerle ilişkisini inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı kişilik özellikleri ile sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı arasındaki ilişkiyi ve kişilik özelliklerinin bu davranış mekanizmasını yordama etkisini incelemektir. Araştırma kapsamında şu soruların cevabı aranmıştır: a) sporcularda beş faktör kişilik özellikleri (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, nevroitiklik, deneyime açıklık) ile ahlaktan uzaklaşma davranışı ilişkili midir? b) sporcularda beş faktör kişilik özelliklerinin (dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, nevroitiklik, deneyime açıklık) ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisi var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Araştırma nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel araştırma deseni ile yürütülmüştür. Bu desen iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin incelenmesini amaçlar (Creswell, 2012/2017). Bu araştırmada, sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırma Grubu: Araştırma grubunu ölçüt örneklem yöntemiyle belirlenen Sivas ve Kayseri ilinde aktif olarak spor yapan ve lisanslı sporcu geçmişi bulunan 18 yaş ve üzeri, farklı spor dallarında bireysel ve takım sporcusu 422 birey oluşturmaktadır. Katılımcıların 178'i kadın, 244'ü erkek sporcudur. Yaş ortalaması 25.53±8.21'dir. Araştırmanın yürütülmesi için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşerî Bilimler biriminden E-60263016-050.06.04-49258 sayılı etik kurul kararı ile izin alınmıştır.

Veri Toplama Araçları:

Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği: Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen, Gürpınar (2015) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (MDSS-S) sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşma davranışlarını ölçmek üzere geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan tüm ifadeler "1 hiç katılmıyorum,...,7 tamamen katılıyorum" şeklinde Beşli Likert tipinde en az 8 en fazla 56 olarak puanlanmaktadır. Ölçek tek faktörlü bir yapı altında 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddelerin tümü olumsuz anlam taşımaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcuların daha çok ahlaktan ayrıldıkları anlamına gelmektedir. Gürpınar (2015) ölçeğin güvenilirliğini 0.77 olarak hesaplamıştır. Araştırmada ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.75 olarak yeniden hesaplanmıştır.

Beş faktörlü kişilik ölçeği: John ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen Sümer ve Sümer (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 5 Faktör Kişilik Ölçeği bireylerin kendini tanımlaması için geliştirilmiştir. Ölçek 5 alt boyut (Dışa Dönüklük alt boyutunda 8 madde; Uyumluluk/Yumuşak Başlılık alt boyutunda 9 madde; Öz Disiplin/Sorumluluk alt boyutunda 9 madde; Nevrotiklik/Duygusal Dengesizlik alt boyutunda 8 madde; Deneyime Açıklık/Gelişime Açıklık alt boyutunda 10 madde) ve 44 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan tüm ifadeler "1 kesinlikle katılmıyorum,...,5 kesinlikle katılıyorum" şeklinde Beşli Likert tipinde puanlanmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği Sümer ve Sümer (2005) tarafından alt boyutlar düzeyinde 0.66 ve 0.77 aralığında hesaplanmıştır. Araştırmada Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı dışadönüklük için 0.71; uyumluluk için 0.65; özdenetimlilik için 0.78; nevroitiklik için 0.81; deneyime açıklık için 0.80 olarak yeniden hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi: Verilerin analizinde frekans (n), ortalama (ort.), standart sapma (s'), medyan, çarpıklık ve basıklık gibi betimsel istatistikler, Pearson korelasyon analizi, basit ve çoklu doğrusal regresyon analizleri uygulanmıştır. Normallik varsayımı çarpıklık ve basıklık katsayılarına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları için ± 1 aralığı referans alınmıştır. Bu referans aralık normallik açısından ciddi bir ihlal olmadığına işaret etmektedir (Hair ve diğ., 2013). Regresyon analizleri uygulanmadan önce yordanan ve yordayan değişkenler arasındaki korelasyon, tekli ve çoklu bağlantılılık ve otokorelasyon gibi temel varsayımsal incelemeler gerçekleştirilmiştir. Doğrusallık için anlamlı korelasyon aranmıştır. Durbin-Watson istatistiği ($p > 0.05$) ile otokorelasyon sorunu incelenmiştir. Tekli ve çoklu bağlantılılık için Tol ve VIF değerleri hesaplanmıştır. Field'e (2009) göre Tol değerinin 0.10 ile 0.90 aralığında olması ve VIF değerinin 10'dan küçük olması tekli ve çoklu bağlantılılık sorunu olmadığını göstermektedir. Verilerin analizinde R (4.1.3) istatistiksel programlama ve yazılım dilinden faydalanılmıştır. Elde edilen bulguların yanılma düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Ölçeklerin güvenilirlikleri, Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları hesaplanarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Tablo 1'de beş faktör kişilik ölçeğinin ve sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinin betimsel istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 1

Yordayan ve Yordanan Değişkenler İçin Betimsel İstatistikler

	<i>f</i>	\bar{X}	Medyan	<i>s'</i>	Min.	Max.	σ^2	Çarpıklık	Basıklık
Dışadönüklük	422	29.99	30	4.54	13	39	20.65	-0.31	0.19
Uyumluluk	422	35.48	37	4.64	22	45	21.59	-0.77	0.55
Özdenetimlilik	422	37.51	38	5.08	22	45	25.90	-1.10	1.04
Nevrotiklik	422	20.84	20	6.62	9	35	43.89	0.29	-0.61
Deneyime açıklık	422	37.29	38	5.75	25	50	33.11	-0.11	-0.37
SAU	422	24.45	24	9.40	8	56	88.46	0.58	0.22

SAU = Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, *f* = Frekans, \bar{X} = Aritmetik Ortalama, *s'* = Standart Sapma, Min = En düşük, Max = En yüksek

Tablo 1'e göre beş faktör kişilik ve sporda ahlaktan uzaklaşma ölçekleri için çarpıklık ve basıklık değerleri ± 1 aralığındadır. Ortalama ve medyan değerleri birbirine yakındır. Normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali gözlenmemiştir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı ile beş faktör kişiliğin temel boyutları arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir (Dışadönüklük için $r = -0.20$, $t = -4.12$, $sd = 420$ ve $p < 0.05$; Uyumluluk için $r = -0.34$, $t = -7.52$, $df = 420$ ve $p < 0.05$; Özdenetimlilik için $r = -0.40$, $t = -9.07$, $sd = 420$ ve $p < 0.05$; Nevrotiklik için $r = 0.29$, $t = 6.24$, $sd = 420$ ve $p < 0.05$; Deneyime açıklık için $r = -0.13$, $t = -2.71$, $sd = 420$ ve $p < 0.05$). Dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik ve deneyime açıklık ile ahlaktan uzaklaşma davranışı negatif yönlü ilişkilidir. Nevrotiklik ile ahlaktan uzaklaşma davranışı pozitif yönlü ilişkilidir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışının yordanmasına yönelik beş temel kişilik boyutunun ayrı ayrı ele alındığı basit doğrusal regresyon modellerinde tekli ve çoklu bağlantılılık sorunu gözlenmemiştir (Model 1 için $R^2 = 0.04$, Tol = 0.96 ve VIF = 1.04; Model 2 için $R^2 = 0.12$, Tol = 0.88 ve VIF = 1.14; Model 3 için $R^2 = 0.16$, Tol = 0.84 ve VIF = 1.19; Model 4 için $R^2 = 0.09$, Tol = 0.91 ve VIF = 1.09; Model 5 için $R^2 = 0.02$, Tol = 0.98 ve VIF = 1.02). Durbin-Watson istatistiğine göre anlamlı bir otokorelasyon sorunu gözlenmemiştir (Model 1 için D-W = 1.92 ve $p = 0.45$; Model 2 için D-W = 2 ve $p = 0.93$; Model 3 için D-W = 1.94 ve $p = 0.54$; Model 4 için D-W = 1.89 ve $p = 0.26$; Model 5 için D-W = 1.91 ve $p = 0.35$). Tablo 2'de sporda ahlaktan uzaklaşma davranışının yordanmasına yönelik basit doğrusal regresyon modellerine yer verilmiştir.

Tablo 2

Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Yordanmasına Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

		B	Std. Hata	β	R ²	F	t
Model 1	Sabit	36.70	3.00				
	Dışadönüklük	-0.41	0.01	-0.20	0.04	17.0	-4.12***
Model2	Sabit	49.21	3.32				
	Uyumluluk	-0.70	0.09	-0.34	0.12	56.64	-7.53***
Model3	Sabit	52.53	3.12				
	Özdenetimlilik	-0.75	0.08	-0.40	0.16	82.31	-9.07***
Model4	Sabit	15.83	1.45				
	Nevrotiklik	0.41	0.07	0.29	0.09	39.06	6.25***
Model5	Sabit	32.47	2.98				
	Deneyime açıklık	-0.21	0.08	-0.13	0.02	7.38	-2.72***

***p<0,000, B = Regresyon Katsayısı, Std. Hata = Standart Hata, β = Standartlaştırılmış Regresyon Katsayısı

Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışının yordanmasına yönelik kişilik özelliklerinin etkilerinin ayrı ayrı incelendiği basit doğrusal regresyon modelleri %95 güven düzeyinde anlamlıdır. (Dışadönüklük için $F_{(1, 420)} = 17.01$, $R^2 = 0.03$ ve $p < 0.05$; Uyumluluk için $F_{(1, 420)} = 56.64$, $R^2 = 0.11$ ve $p < 0.05$; Özdenetimlilik için $F_{(1, 420)} = 82.31$, $R^2 = 0.16$ ve $p < 0.05$; Nevrotiklik için $F_{(1, 420)} = 39.06$, $R^2 = 0.08$ ve $p < 0.05$; Deneyime açıklık için $F_{(1, 420)} = 7.38$, $R^2 = 0.01$ ve $p < 0.05$). Model 1'e göre dışadönüklükte meydana gelen 1 birim artış ahlaktan uzaklaşmada meydana gelen -0.41 birim azalışla ilişkilidir. Model 2'ye göre uyumlulukta meydana gelen 1 birimlik artış ahlaktan uzaklaşmada meydana gelen -0.70 birimlik azalışla ilişkilidir. Model 3'e göre özdenetimlilikte meydana gelen 1 birimlik artış -0.75 birimlik azalışla ilişkilidir. Model 4'e göre nevroitiklikte meydana gelen 1 birimlik artış ahlaktan uzaklaşmada meydana gelen 0.41 birimlik artışla ilişkilidir. Model 5'e göre deneyime açıklıkta meydana gelen 1 birimlik artış ahlaktan uzaklaşmada meydana gelen -0.21 birimlik azalışla ilişkilidir. Ahlaktan uzaklaşma davranışı üzerinde yaklaşık olarak model 1 %4'lük, model 2 %12'lik, model 3 %16'lık, model 4 %9'luk ve model 5 %2'lik açıklama sağlamaktadır. Basit doğrusal regresyon modellerine göre uyumluluk ve özdenetimlilik boyutu orta düzey etkiye, diğer kişilik boyutları ise küçük etkiye işaret etmektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışının yordanmasına yönelik dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik, nevroitiklik ve deneyime açıklık boyutlarının ana etkilerini içeren çoklu doğrusal regresyon modeli, Model 6 olarak adlandırılmıştır. Model 6'da tekli ve çoklu bağlantılılık sorunu gözlenmemiştir ($R^2 = 0.18$, Tol= 0.82 ve VIF= 1.22). Durbin-Watson istatistiğine göre anlamlı bir otokorelasyon sorunu gözlenmemiştir (D-W= 1.93 ve $p = 0.45$). Tüm ana etkilerin yer aldığı modelde uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının etkisi anlamlıdır. Diğer kişilik boyutlarının etkisi anlamlı değildir. Model indirgeme yapılarak sporda ahlaktan uzaklaşma davranışını anlamlı yordama etkisine sahip olan değişkenlerin ana etkilerinin ve etkileşim etkisinin ele alındığı en sade çoklu regresyon modeli olan Model 7'ye Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3

Sporda Ahlaktan Uzaklaşmanın Yordanmasına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Std. Hata	β	T
Sabit	103.81	15.29		6.79***
Uyumluluk	-1.77	0.48	-0.12	-3.71***
Özdenetimlilik	-1.90	0.44	-0.25	-4.35***
Uyumluluk * Özdenetimlilik	0.04	0.01	0.10	3.13**
R ² = 0.20			Düzeltilmiş R ² = 0.19	
F _(3, 418) = 34.52			p < 0.000	

***p<0.000, **p<0.001, B = Regresyon Katsayısı, Std. Hata = Standart Hata, β = Standartlaştırılmış Regresyon Katsayısı

Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışının yordanmasına yönelik uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının ana etkilerinin ve etkileşim etkisinin ele alındığı Model 7 %95 güven düzeyinde anlamlıdır ($F_{(3, 418)} = 34.52$ ve $p < 0.000$). Modelin açıklayıcılığı orta düzey etkiye işaret etmektedir ($R^2 = 0.20$ ve düzeltilmiş $R^2 = 0.19$). Buna göre kişiliğin

uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının ana etkileri ve etkileşim etkisi sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı üzerinde %19'luk açıklama sağlamaktadır. Uyumluluk boyutunda meydana gelen 1 birimlik artış, sporda ahlaktan uzaklaşma davranışında 1.77 birimlik azalışa karşılık gelmektedir ($t = -3.71$ ve $p < 0.000$). Özdenetimlilik boyutunda 1 birimlik artış ise 1,90 birimlik azalışa karşılık gelmektedir ($t = -4.35$ ve $p < 0.000$). Uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının etkileşimi ise 0.04 birimlik değişime karşılık gelmektedir ($t = 3.13$ ve $p < 0.001$). Model 7'ye göre kurulan çoklu doğrusal regresyon denklemi aşağıda verilmiştir:

$$\text{Sporda Ahlaktan Uzaklaşma} = 103.82 - 1.77 * \text{Uyumluluk} - 1.90 * \text{Özdenetimlilik} + 0.04 * \text{Uyumluluk} * \text{Özdenetimlilik}$$

TARTIŞMA

Bu araştırma beş faktör kişilik özelliklerinin spor ortamında ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçları sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı ile kişilik özellikleri arasında ilişkiler olduğunu ve kişilik özelliklerinin ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisinin olduğunu göstermektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı ile beş faktör kişiliğin dışadönüklük, uyumluluk, özdenetimlilik ve deneyime açıklık boyutları negatif yönlü ilişkilidir. Nevrotiklik boyutu ise pozitif yönlü ilişkilidir. Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışının yordayıcısı olarak kişiliğin beş temel boyutunun ayrı ayrı ele alındığında beş temel özelliğin ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisi anlamlıdır (Tablo 2). Sporda ahlaktan uzaklaşma davranışında meydana gelen varyansın yaklaşık olarak %4'ü dışadönüklük, %12'si uyumluluk, %16'sı özdenetimlilik, %9'u nevroitiklik ve %2'si deneyime açıklık ile açıklanmaktadır. Bu etkiler dışadönüklük, nevroitiklik ve deneyime açıklık için düşük etkiye işaret ederken uyumluluk ve özdenetimlilik boyutları için orta düzey etkiye işaret etmektedir. Fakat ahlaktan uzaklaşma davranışının yordayıcısı olarak beş faktör kişiliğin temel boyutları birlikte ele alındığında sadece özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarının yordama etkisi anlamlıdır. Ek olarak özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarının etkileşim etkisinin de ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisi anlamlıdır (Tablo 3). Ana etkiler ve etkileşim etkisini ele alan Model 7 ahlaktan uzaklaşma davranışında meydana gelen varyansın yaklaşık olarak %19'unu açıklamaktadır. Bu model uyumluluk ve özdenetimlilik boyutlarının diğer kişilik boyutlarıyla açıklanan varyansı da açıkladığına dair kanıt oluşturmaktadır ve orta düzey etkiye işaret etmektedir.

Khairi ve diğerleri (2012) sportmenlik, kişisel sorumluluk vb. sporda etik davranışlar üzerinde kişiliğin etkilerini incelediği araştırmada sporda etik davranışların kişilik özelliklerinden doğrudan etkilendiğini ve hedef yönelimi üzerinden dolayı olarak etkilendiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular kişiliğin ahlaki davranış üzerinde önemli bir yordayıcı olmasına ek olarak aracı etki oluşturabilecek kaynakların olabileceğini göstermektedir. Egan ve Campbell (2009) sporda saldırganlık içeren davranışların kişiliğin uyumluluk boyutu ile negatif yönlü ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Uyumluluk açısından düşük puanların sporcuların olumsuz davranışlarıyla ilişkili olması muhtemeldir. Dam ve diğerleri (2019) saldırganlık davranışının yüksek nevroitiklik ve düşük uyumlulukla ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Teke'nin (2018) yaptığı araştırmada dışadönüklük, özdenetimlilik, uyumluluk ve deneyime açıklık ile fair play davranışı pozitif yönlü ilişkilidir, fakat aynı araştırmada kişilik boyutlarının yordama etkisi regresyon analizi ile incelendiğinde sadece özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarının fair play davranışı için anlamlı yordayıcı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgular yüksek özdenetimlilik ve yüksek uyumluluk özelliği sergileyen sporcuların daha sık olumlu ahlaki davranış sergileyebileceğine işaret etmektedir. Kapıkıran (2007) ve Sezen-Balçıkınlı (2009), empatik eğilimi yüksek olan bireylerin fair play davranışını benimseyebileceğini ileri sürmektedir. del Barrio ve diğerleri (2004) ise empatik eğilimin temel kişilik boyutlarından uyumluluk ile güçlü bir ilişkisi olduğunu vurgulamıştır. Bu bulgular ahlaki davranışın beş faktör kişiliğin temel boyutları ile ilişkili olan alt özelliklerle ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Spor ortamında sergilenen olumlu ya da olumsuz ahlaki davranışlarla ilişkili olan başka faktörler de bulunmaktadır. Örneğin Tutkun ve diğerleri (2010) rakiple doğrudan temas içeren spor branşlarında sporcuların saldırganlık ve şiddete daha yatkın olduğunu ifade etmiştir. Ersoy ve diğerleri (2012) ise bireyin saldırganlık ve şiddet duygularını spor alanlarında atmasına imkân veren branşlarda, sporcuların saldırganlık ve şiddet içeren davranışlara daha az yatkın olabileceğini ileri sürmektedir. Bu bulgular sportif branşa göre olumsuz davranışların ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir. İleride yapılacak araştırmalarda olumsuz davranışların daha sık sergilendiği branşlarda bu davranışlarla ilişkili olabilecek faktörler ele alınmalıdır. Bayram'ın (2012) elde ettiği bulgulara göre spor ortamında erkekler daha saldırgan bir tutuma sahiptir. Karafil ve diğerleri (2017) beden eğitimi ve spor dersinde sportmenlik davranışının kadınlar lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulgusunu ortaya koymuştur. Turan'a (2020) göre okul sporlarına katılan lise öğrencilerinde sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı erkeklerde daha yüksektir. Fakat aynı araştırmada okul türünün de etkisi olduğu ortaya konmuştur. Bu durum öğrenci profilinin ve okul ikliminin ahlaki davranışlarda farklılaşmaya sebep olabileceğini göstermektedir. Bayram (2012) kültürel faktörlerin, toplumsal yapıda erkeklerin atılgan ve saldırgan olarak yetiştirilmesinin, aynı zamanda fiziksel açıdan daha güçlü olmalarının ve bu gücü diğerlerine karşı üstünlük sağlamak için kullanmalarının olumsuz ahlaki davranışlara yöneltebileceğini ifade etmiştir. Hacıcaferoğlu ve diğerleri (2015) ise ortaokullarda işlenen beden eğitimi ve spor derslerinde sportmenlik davranışının cinsiyet gruplarında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını vurgulamıştır. Eğitim kurumlarında beden eğitimi ve spor dersi için sportmenliğin cinsiyetler arasında farklılaşmaması, yarışma ve rekabetin geri planda kalmasından kaynaklanabilir. İleride yapılacak araştırmalarda rekabet ve yarışma unsurunun ahlaki davranışla ilişkisi ele alınmalıdır.

Karafil ve diğerleri (2017) lisanslı spor yapanların beden eğitimi ve spor dersinde lisanslı olarak spor yapmayanlara göre sportmenlik davranışını daha çok benimsediğini ifade etmiştir. Bu durumu ise lisanslı sporcuların resmi müsabakalara katılarak sportif faaliyetlerini belirli kurallar dahilinde gerçekleştirdiği, fair play ile ilgili olan davranış kalıpları ile daha çok karşılaştıkları ve bu sebeple sportmenlik puanlarının daha yüksek olduğu şeklinde açıklamıştır. Ancak bu yaş grubundaki bireyler için rol model oldukça önemlidir. Öğrencilerin fair play ve sportmenlik gibi davranışlara maruz kalması beden eğitimi öğretmeni ve antrenörlerin bu davranış kalıplarını benimsemesi ile yakından ilgilidir. Bayram (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçları okul sporlarına katılan bireylerin saldırganlık puanlarının katılmayanlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Saldırganlığın sportmenlik davranışının zıttı olduğu düşünüldüğünde sportif faaliyetlerde, daha evvel bahsedilen, etkenlerin olumlu ya da olumsuz etki oluşturabileceği düşüncesine destek oluşturmaktadır. Zengin'e (2016) göre ise yaşla birlikte saldırganlık davranışı farklılık göstermektedir. Bu farklılaşmanın kişilik gelişimiyle bağlantılı olabileceğini vurgulamıştır. Ergenlik çağının sonuna yaklaşan sporcu öğrenciler genellikle hem sportif anlamda hem de kişilik gelişimi anlamında olgunlaşma sürecini tamamlamaktadır. Bu gelişim sonucunda ise bireylerin saldırganlık davranışlarından uzaklaşmaya başladıkları düşünülmektedir.

Araştırma bulguları ve literatür birlikte ele alındığında ahlaki açıdan olumlu davranış olarak nitelendirilen fair play ve sportmenlik gibi kavramlar ve olumsuz davranış olarak nitelendirilen saldırganlık, şiddet, ahlaktan uzaklaşma gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Sporda meydana gelen olumlu ya da olumsuz davranışlar çeşitli etkenlerle farklılaşmaktadır. Araştırmada beş faktör kişilik özelliklerinin sporda ahlaktan uzaklaşma davranışıyla ilişkisi ve yordama etkisi ele alınmıştır. Kişilik özellikleri ayrı ayrı ele alındığında beş temel kişilik boyutu ahlaktan uzaklaşma davranışının anlamlı yordayıcısı gibi görünse de kurulan çoklu doğrusal regresyon modelinde sadece özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarının anlamlı yordayıcı olduğu bulgusu dikkat çekicidir. Bu iki boyut diğer kişilik boyutlarının ahlaktan uzaklaşma davranışında açıkladığı varyansı açıklamaktadır. Özdenetimlilik boyutu sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı için

doğrudan bir etken olsa da çeşitli değişkenler aracılığıyla kişinin eğilimini yönlendirebileceği düşünülmektedir. Glass ve diğerleri (2013) kişiliğin özdenetimlilik boyutu için bireyin dürtülerini yönlendirme, düzenleme ve kontrol etme eğilimini belli eden boyut olduğunu ifade etmiştir. Birey düşük özdenetimli ise ahlaktan uzaklaşma eğilimini artıran etkenlere maruz kaldığında ya da bu eğilimi tetikleyici gizil değişkenlere sahip olduğunda saldırganlık, şiddet vb. olumsuz ahlaki davranışlara yönelme eğilimi artabilir. Uyumluluk boyutu ise daha çok kişilerarası ilişkilerle ilgili olan ve bu ilişkilerin niteliğini belirleyen bir kişilik boyutu olduğu için sporda ahlaki davranışı yönlendirebileceği düşünülmektedir. Costa ve McCrae'ye (1995) göre kişilik olarak uyumlu bireyler merhametli ve yardıma hazır olmaya eğilimlidir, diğer insanlarla iyi geçinirler. Genel profilleri incelendiğinde saygılı, arkadaş canlısı, cömert, yardımsever ve diğer insanlarla uzlaşmaya hazır görünürler. Bu kişilik boyutunun zayıf kaldığı bireyler ise kendi çıkarlarını üstün tutarlar, yardımsever olmaya daha az meyillidirler. Bu özellikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde kişiliğin uyumluluk boyutunun ahlaki davranışlar ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak araştırmada ele alınan beş faktör kişilik özellikleri sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı ile ilişkilidir. Kişiliğin her boyutu ahlaktan uzaklaşma davranışı için anlamlı yordayıcı görünse de kişilik boyutları birlikte ele alındığında sadece uyumluluk özdenetimlilik boyutlarının yordama etkisi anlamlıdır. Ayrıca bu iki boyutun etkileşim etkisi de anlamlı yordayıcıdır. Sporcuların sergilediği ahlaki davranışlar beş faktör kişiliğin özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarıyla ilişkili olabilir. Bu boyutlarda yüksek puanlara sahip sporcuların daha az olumsuz davranış sergileyebileceği ve düşük puanlara sahip sporcuların daha sık olumsuz davranış sergileyebileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Elde edilen bulgular neden-sonuç bağlamında yorumlanmamalıdır. Bu sınırlılıkların ortadan kaldırılması için benzer araştırmalar farklı bölgelerdeki örneklem gruplarında tekrarlanabilir. Araştırmada beş faktör kişilik ölçeğinin kısa formu kullanılmıştır. İleride yapılacak araştırmalarda beş faktör kişilik envanterinin özdenetimlilik ve uyumluluk boyutlarının bileşenlerini içeren ölçek kullanılarak bu iki boyutun sporda ahlaktan uzaklaşma davranışıyla ilişkisi detaylı olarak araştırılabilir. Ayrıca mevcut araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişki zaman boyutunda boylamsal olarak yürütülen araştırmalarla incelenebilir.

Yazar Katkısı (Author contributions):

1. **Yasin ALTIN:** Fikir, Tasarım, Veri-İşleme, Analiz-Yorum, Makale Yazımı
2. **Sena ALTIN:** Tasarım, Denetleme, Veri Toplama, Makale Yazımı, Eleştirel İnceleme

Etik Kurul İzni ile İlgili Bilgiler

Kurul Adı: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal Beşeri Bilimler Kurulu

Tarih: 21.12.2020

Sayı No: E-60263016-050.06.04-49258

KAYNAKÇA

1. **Bandura, A.** (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 248-287. doi:10.1016/0749-5978(91)90022-L
2. **Bayram, Y.** (2012). *Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. Dumlupınar Üniversitesi.
3. **Boardley, I. D., ve Kavussanu, M.** (2007). Development and Validation of the Moral Disengagement in Sport Scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(5), 608-628. doi:10.1123/jsep.29.5.608
4. **Boardley, I. D., ve Kavussanu, M.** (2008). The Moral Disengagement in Sport Scale-Short. *Journal of Sports Sciences*, 26(14), 1507-1517. doi:10.1080/02640410802315054
5. **Costa, P.T., ve McCrae, R. R.** (1995). Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50. doi: 10.1207/s15327752jpa6401_2
6. **Creswell, J. W.** (2017). *Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev. Ed.; Üçüncü Baskı). Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi (Orijinal çalışma 2012'de yayımlandı)
7. **Çavdar, G.** (2019). *Kadın futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve sporda ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarının farklı değişkenlere göre değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. Trabzon Üniversitesi.
8. **Dam, S., Tengeler, A., Wiesmann, M., Belzer, C., Franke, B., Kozicz, T., Arias-Vasques, A., ve Kiliaan, A. J.** (2019). P.2.24 Brain and behavioural changes in mice colonized with human ADHD gut microbiota. *European Neuropsychopharmacology*, 29(10), 671-672. doi:10.1016/j.euroneuro.2019.01.055.
9. **del Barrio, V., Aluja, A., ve Garcia, L. F.** (2004) Relationship between empathy and the big five personality traits in a sample of spanish adolescents. *Social Behaviour and Personality*, 32(7), 677-682. doi: 10.2224/sbp.2004.32.7.677
10. **Egan, V., ve Campbell, V.** (2009). Sensational interests, sustaining fantasies and personality predict physical aggression. *Personality and Individual Differences*, 47(5), 464-469. doi:10.1016/j.paid.2009.04.021.
11. **Ersoy, A., Tazegül, Ü., ve Sancaklı, H.** (2012). Güreşçilerin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik açıdan incelenmesi (Ankara örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 385-397. <https://www.j-humansciences.com/>
12. **Eroğlu, O., Ünveren, A., Ayna, Ç., ve Müftüoğlu, N. E.** (2020). Spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin sporda zihinsel dayanıklılık ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 100-110. doi:10.32706/tusbid.829164.
13. **Field, A. P.** (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3th Edition). Sage Publications Limited.
14. **Glass, R., Prichard, J., Lafortune, A., ve Schwab, N.** (2013). The Influence of Personality and Facebook Use On Student Academic Performance. *Issues in Information Systems*, 14(2), 119-126. doi:10.48009/2_iis_2013_119-126
15. **Görgüt, İ., ve Tuncel, S.** (2017). Spor karakter ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Sportmetre*, 15(3), 149-156. doi:10.1501/Sporm_0000000319
16. **Gürpınar, B.** (2015). Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre*, 13(1), 57-64. doi:10.1501/Sporm_0000000269
17. **Hacıcaferoğlu, S., Selçuk, M., Hacıcaferoğlu, B., ve Karataş, Ö.** (2015). Ortaokullarda İşlenen Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin, Sportmenlik Davranışlarına Katkısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Sport Culture and Science*, Cilt 3 (Özel Sayı 2), 557-566. doi:10.14486/IJSCS431
18. **Hair, J. F., Back, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., ve Tatham, R. L.** (2013). *Multivariate Data Analysis*. Pearson Education Limited.
19. **John, O. P., Donahue, E. M., ve Kentle, R. L.** (1991). *The big five inventory-versions 4a and 54*. Berkeley, CA: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research. doi:10.1037/t07550-000
20. **Kapıkıran, N.** (2007). Üniversite Öğrencilerinde Ahlaki Davranışın Empatik Eğilim ve Kendini Ayarlama Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 33-47.
21. **Karafil, A. Y., Atay, E., Ulaş, M., ve Melek, C.** (2017). Spora katılımın beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları üzerine etkisinin araştırılması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1-11. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbubesbd/issue/33059/346890>
22. **Kavussanu, M.** (2008). Moral behaviour in sport: a critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124-138. doi:10.1080/17509840802277417
23. **Kavussanu, M., ve Boardley, I. D.** (2009). The Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 31(1), 97-117. doi:10.1123/jsep.31.1.97
24. **Khairi, A., Assadi, H., Farahani, A., ve Goodarzi, M.** (2012). The Effect of Type of Sport, Gender, Personality and Goal Orientation on Sport Ethics of Student Athletes. *World Journal of Sport Sciences*, 6(4), 372-381. doi:10.5829/idosi.wjss.2012.6.4.1151.

25. **Rutten, E. A., Deković, M., Stams, G. J. J. M., Schuengel, C., Hoeksma, J. B., ve Biesta, G. J. J.** (2008). On-and off-field antisocial and prosocial behavior in adolescent soccer players: A multilevel study. *Journal of Adolescence*, 31(3), 371-387. doi:10.1016/j.adolescence.2007.06.007
26. **Sezen-Balçıklı, G.** (2009). *Profesyonel Futbolcuların Fair Play'e Yönelik Davranışları ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki* [Doktora tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. Gazi Üniversitesi.
27. **Stanger, N., Kavussanu, M., Willoughby, A., ve Ring, C.** (2012). Psychophysiological responses to sport-specific affective pictures: A study of morality and emotion in athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(6), 840-848. doi:10.1016/j.psychsport.2012.06.004.
28. **Stanger, N., Kavussanu, M., Boardley, I. D., ve Ring, C.** (2013). The influence of moral disengagement and negative emotion on antisocial sport behavior. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 2(2), 117-129. doi:10.1037/a0030585.
29. **Šukys, S., ve Jansonienė, A. J.** (2012). Relationship between Athletes' Values and Moral Disengagement in Sport, and Differences Across Gender, Level and Years of Involvement. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences*, 1(84). doi:10.33607/bjshs.v1i84.300
30. **Šukys, S.** (2013). Athletes' Justification of Cheating in Sport: Relationship with Moral Disengagement in Sport and Personal Factors. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences*, 3(90). doi:10.33607/bjshs.v3i90.171.
31. **Sümer, N, ve Sümer, H.C.** (2005). *Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği (Yayımlanmamış çalışma)*.
32. **Şener, A.O.** (2018). Mücadele sporcularında kişilik özellikleri, vücut imajı ve sürekli kaygı. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 9-17. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/besbid/issue/39074/468157>
33. **Teke, E.** (2018). *Sporcuların kişilik özelliklerinin fair-play davranışına etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü] Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
34. **Turan, S.** (2020a). Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sporda ahlaktan uzaklaşma durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 8-19. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/seder/issue/52104/649354>
35. **Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoğlu, S. A., ve Soslu, R.** (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
36. **Türksoy Işım, A., Güvendi, B., ve Toros, T.** (2019). Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdusel iklim ve karar verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 197-206. doi:10.24289/ijsser.483295
37. **Weinberg, R. S., ve Gould, D.** (2015). *Foundations of Sport and Exercise Psychology* (6th Edition). Human Kinetics.
38. **Wilson, K. E., ve Dishman, R. K.** (2015). Personality and physical activity: A systematic review and meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, 72, 230-242. doi:10.1016/j.paid.2014.08.023
39. **Yazgan İnanç, B., ve Yerlikaya, E. E.** (2015). *Kişilik Kuramları*. Pegem Yayıncılık.
40. **Yücel, A. S., Atalay, A., ve Gürkan, A.** (2015). Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 68-90.
41. **Yıldırım, İ.** (2005). Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 3-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/27983/304948>
42. **Yıldız, M.** (2019). *Sporcularda sportmenlik yönelimi: Hedef bağlılığı ve sporda ahlaktan uzaklaşmanın rolü* [Doktora tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
43. **Zengin, S.** (2016). *Bireysel, Takım ve Raket Sporları Yapan Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü] Karadeniz Teknik Üniversitesi.